

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 12

Fylke: Fjordaland

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Strandvik

Emne: Gamal engkultur

Bygdelag: Pivnestrand

Oppskr. av: Kari Haga

Gard: Haga

(adresse): Baldersheim

G.nr. 105 Br.nr. 2 og 3

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Eng kallar ein her berre den luten av innumarki som er dyrka bœ og vert gjødsla. Den andre bœen som ligg innagjerest men ikkje vert gjødsla kallast tynslebœdn eller småbœdn. Slåtteleigar i utmarki heiter utslåtta. Der kunde og vera slåtteleigar innagjerest som ligg sopas langt frå husi at dei hadde ei høylœa der, då kalla dei det ei heimaslåtta. Fyrste året etter ein åker er attlagd heiter det eit attelœgg, seinare heiter det ei œkra. Den gjødsla bœen er tœbœdn, tœengjo, tjukkengjo. Den ugjødsla bœen er småbœdn og tynslebœdn. Hœyet frå engjo heiter tœhœy, det andre er småhœy.

Slåtter og utslåtter var vel sjeldan farande med langorv so brattlendt her er, so nokre namn i so måte har her ikkje vore.

2. Rydding.

Å rydda på tynslebœdn og slåttene vert gjort i mai. Dungen ein taka saman heiter konadonga. Arbeidet heiter å rydda. Den største kvisten og

stein vart bore på den næraste røysi,
smakvist og lauküste vart heimbære og
brukt til underbær. Var der svært mykje
rona kunde ein og bera den saman i
store dunga og brema den. Det kalla ein
å brødna rona. Oska vart ströydd ut
over den næraste bakken.

Alle gamle steingarar syner at der frå
gamalt har vore rydja mykje stein
båte små og stor ut or eng og slätte-
teigar, og so or utslätter.

3. Mosevaksen eng.

Ein bruka å ströya oska på bö der det
var mose. (Strandsitjara og andre som
ikke hadde jord fekk gjerne spa opp
potetgrav og eit næreflekk hos böndene
mot eit par dagsverk. So fekk dei ta
kumök i lægeplassene i utmarki til
å ha i desse flekki sine mot at
böndene då fekk oska att hos dei.)

Dei meinte at oska både kynte mosen
og gav fint og godt gras. Og all oska
vart stöth vel nytta.

Viss dei av ein eller annan grunn
la att ein åkerflekk tok dei av det
finaste höyfræet i böhöytüfti og sådde
i den

4. Myr og vassjuk eng. Vatning.

Det har frå gamalt vore teke veitar
for å leia vatnet burt frå bö og myra.

Ein kan av og til råka på slike veitar
som ein aldri viste om. Dei elste veitene
var kjisteveiter. Der var ^{sett} lagt steinar
på kor sida av veiti og lagt ein flat

stein eller ei hella oppå.
Vatning av eng veit ein ikkje av her vore
bruka herikring.

Gjødsling.

5. Frå gammalt vart engi gjødsla med
vintergjødsl so langt den rakk. Men fyrst
og fremst køyrdi dei på åkeren det den
kronq. Det var künmök. Det som då var
att av den vart kjoyrd på beste böen.
Hestemöki hadde dei helst på våttente
stader, og smalamöki der det var
brattlent. Vårflören stod jamnast
ved bögaru, og möki som var der hadde
dei då på næraste bakkane. Men ingen
tok vintermök heimafra til utslätter,
den rakk ikkje so langt.

På beste böen rekna dei med so og so
mange lass på visse tigar.

6. Gjødsla bö kalla ein töbö - töbödu,
graset var tögras - töeng - tjukkeng,
höyet var töhöy.

7. Dei gamle tuni låg jamnast i övste
enden av garden, men kvifor er vant
å seija. Frå eldhusi eller der söle og
vaskvatn vart slege vekk, der grov dei
gjernu eit par små stikkveita. Den
bakken det då rann over vart kalla
ei sek - sekjo. Höyet frå slike stader
kalla dei sekahög.

Her er so grünt dei fleste stader i bygdi,
so åkrane vart vel lagde mest mogele
der dei fann spadypna.

8. För vart all gjädsling gjort berre om våren. Ein nytta same reidskapsen som til åkergjädsling. Når ein köyrde ut moki var ein stött to, for ein bruke to slear, og so leste ein, og ein köyrde. Til lessingi hadde dei ei tregreip. Den var ikkje laga av eit stykke, men skaftet var festa til greipi med ein nagle slik at neste enden av skaftet var mittinden, den hadde fem tindar, men dei var berre duloti so lange som tindane på ei jarngreip. Desse greipi var berre bruke til lessing, dei var helst tunge og klampone.

Det var kvinfolki som breidde moki. (Ein sa "breia mök".) Dei bruke då eit tråg, hakka moki små og fin it tråget med ei mökkehakka. Skaftet på hakka var vel pålag tretti tømme, hovudet var tjukt og sterkt med fem tjukke tindar. So dilta og breidde dei moki fint utover böen. Var det kumök var det seint og tungt arbeid. Smalamök var lettare. Etterpå vart moki fint mylda med ei vanleg riva. Det ogso var kvinfolki sitt arbeid.

No er her 60-70 år sidan folk jamt over tok til å bruke kjøpte jarngreip. Då vart kumök breidd med dei, og det gjekk meir over til å verta kararbeid. Til smalamök var tråg og hakka bruke ratt til seinste åri på somme gardar. Det kom seg vel av at den jamt vart breidd i bratte bakkar og brekkor, og vilde lettare trilla vekk om greip vart brukt der.

5.
Den siste mamsaldren har ein brukta
harv til møky mylding der ein kan
koma til med hest og harv. Og ein
køyrrer möki ut i kjerra.

9 Om hausten let ein gjerne kyr og
sauer beita på böen so lengje råd var,
ja til helgemuss om veret var godt, sauen
so lengje det var tåo mark. Men eg
har ikkje høyrst om at det var gjort for
anna enn å spare høyståle.
Om våren var det berre smålen som
beita böen. Heile böen vart beita.

10 På sume gardar er det no mykje
slutt med böbeiting. Og der dei ein
brukar å beita, der er atlegg og skrer
inngjerde so beisti ikkje kjern der.
Alle stader får smålen beita böen
ei stund om våren, men ein ser
gjærne til å ha dei mest nogele
på tysleböen.

11 Dette som her er ment kjerner ein
ikkje til her.

12. Dei fyrste par vikor etter ein löyste
kyrne om våren batt ein dei inn i
vårflora om nettene. Fyrr löyste ein
gamt so tidlegt at ein laut stø til med
litt høy om ein åtte det, eller soeg og ris.
Möki frå vårflora vart uthadd på
næraste bakke.

Etvar gard hadde berre ein vårflor.

6.
13. Når ein beita på böen vart kyrne
alltid bütte inn i fløen om nettene.

Grindgang eller kviing.

Her kjemmer folk ikkje til nokonting
av dette som er spurt om her.

19. På mange gardar her er stader på
böen som har namnet træ eller træo.
Men om det kan ha nokon samanheng
med det som her er spurt om veit
ingen å seia no.

20. Der var ikkje slåttemark på setra.
Der var ikkje flora til beisti heller.
Stølsjentene låg der berre med natti
og gjekk heim kvar dag.

21. Summe bruka å bera tang i
dunga på åkrane som låg nærast
sjøen. Når dei hadde vore på fiske
bar dei fiskersto åt desse dungane.
Om våren bar dei av desse dungane
utover åkren på eit båretre, litt her
og litt der, og jamna det etterpå utover
med ei hakka eller riva. Men dei
hadde ikkje av dette på böane.

*Flord.
Skandvik*

I samarbeid med
KULTURGEOGRAFISK REGISTRERING
PÅ VESTLANDET *Kari Haga*

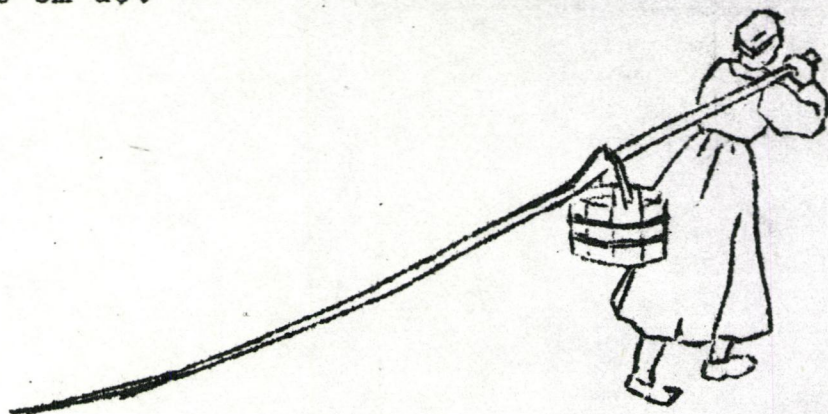
2827

NORSK ETNOLOGISK GRANSNING
ADR. NORSK FOLKEKUNSKAP.
BYGDØY

Ver gild og skriv svaret med blyant på same ark.

Tilleggsspørsmål til nr. 5 Vannbæring.

I Tinn i Telemark har ein for eit par mannsaldrar sidan bore vatn på ei lang stong. Ein bar den eine enden over aksla, den andre enden drog ein etter seg på marka. Taret hekk på stonga bak ryggen at den som bar (drog). Ein liten mothake på stonga gjorde at handtaket på båtta ikkje gleid. Stonga var såpass mjuk at vatnet ikkje skvampla over. Utanom denne opplysninga kjenner ein no denne metoden berre frå Värmland i Sverige. Det kan henda at det tidlegare har vore meir vanleg å bera vatn på denne måten. Hugsar nokon i Dykkar bygd noko om det ?

Tilleggsspørsmål til nr. 12.

Finst det noko opplysning om at ein brukar eller har bruka fiskebein og fiskehovud til brensel ?

Har ein bruka kumøkk til brensel ?

*Denne måten å dra vatn på kjemmer ein ikkje her ikring.
Ein har heller ikkje høyrst om at fiskebein har vore rekna for brensel.
Kumøk har ikkje vore brukt til brensel her det folk no vit om.*